

Основним критерієм визначення належності того чи іншого суб'єкта цивільних процесуальних відносин до тої чи іншої групи, є зміст його діяльності та наявність юридичної заінтересованості.

Чванкін Сергій Анатолійович

к.ю.н., доцент, голова Київського районного суду м. Одеси

ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ ОBOB'ЯЗKOBA ДOCУДOBA MEДІАЦІЯ ЗА ВИЗНАЧЕНИМИ КАТЕГОРІЯМИ СПРАВ?

Думаємо, що на сьогоднішній день має сенс всерйоз задуматися про необхідність запровадження обов'язкової досудової медіації за найпростішими категоріями справ.

Київський районний суд м. Одеси одним з перших приєднався до тенденції популяризації позасудового врегулювання спорів: 21 лютого 2018 року в приміщенні суду був урочисто відкритий кабінет медіації, в якому бажаючі (не обов'язково учасники цивільної справи) зможуть на безкоштовній основі отримати якісну погоджувальну процедуру щодо врегулювання спору. Даний проект реалізується в рамках грантового проекту «Підвищення обізнаності суддів і адвокатів про медіацію та обізнаності громадян про медіацію для поліпшення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади», який реалізується Українською академією медіації спільно з трьома пілотними судами за підтримки USAID в рамках Програми «Нове правосуддя».

Слід зазначити, що хоча даний кабінет і розташований в будівлі суду, безпосереднього відношення процедура медіації до судового розгляду не має: медіатор, який проводить процедуру посередництва не є співробітником суду або суддею - це абсолютно незалежний фахівець, який в рамках проекту допомагає сторонам спору прийти до взаєморозуміння.

Період роботи кабінету медіації обмежений шістьма місяцями, протягом яких, як очікується, учасники судових процесів зможуть випробувати нову процедуру вирішення спорів. Побічно в цей процес будуть залучені і судді Київського районного суду міста Одеси, які зможуть роз'яснити сторонам їх

право на позасудове врегулювання спору (за участю судді, як це передбачено ЦПК України, або за участю медіатора) і на укладення мирової угоди за результатами такого врегулювання. Весь суддівський корпус нашого суду покладає великі надії на такий формат врегулювання спорів, адже багато справ, що знаходяться на розгляді в судах першої інстанції можна вирішити завдяки процедурі медіації, а судді змогли б зосередитися на розгляді більш складних категорій справ.

Про це, зокрема, йшлося і під час візиту до Київського районного суду міста Одеси Шеннон Солтер - глави Третейського Суду щодо вирішення цивільних спорів (*Civil Resolution Tribunal*) Ванкуверу, Британська Колумбія, Канада, який є одним з перших в світі судів, який вирішує спори тільки в онлайн-режимі. Основна мета такого суду - шляхом поетапних процедур врегулювати спір, не доводячи до розгляду позову державним судом.

Спочатку «онлайн-суд» надає можливість потенційному позивачеві (або навіть відповідачу) через інтернет-сайт викласти суть спору. Оскільки канадський досвід має на увазі розгляд таким способом лише деяких досить типових категорій спорів (зазвичай це спори між сусідами і щодо позик), алгоритм сайту вже на цьому етапі допомагає сформулювати можливу суть претензії або альтернативний шлях задоволення власних потреб. Наприклад, боржник (потенційний відповідач в суді) може шляхом вибору із запропонованих алгоритмом онлайн-суду варіантів вказати на недостатність коштів для оплати чергового платежу і запропонувати своєму кредитору варіанти розстрочки. Така пропозиція автоматично оформляється у вигляді листа і може бути відправлена як традиційною, так і електронною поштою.

Як бачимо, з огляду на український погляд на судочинство, ця процедура може бути визначена як претензійна.

Другий етап онлайн-суду передбачає врегулювання спору листуванням через електронні інструменти, а якщо це не вдається, відбуваються переговори із залученням медіатора, і тільки в разі неможливості досягти згоди, спір вирішується професійним суддею.

Результативність такої процедури в Канаді дуже висока: при тому, що в «онлайн-суді» на постійній основі працює всього п'ять осіб, а решта 38 працівників (судді, які працюють і в інших судах) залучаються за сумісництвом, вдалося домогтися того, що 90 % справ не доходять до судового розгляду, а в апеляційному порядку оскаржується лише 0,5% рішень.

Однак як судді, так і іноземні експерти, зійшлися на тому, що основою популярності такої канадської моделі фактично є її безальтернативність. Ця процедура є обов'язковою для категорій справ, встановлених законом:

- справи з малою сумою вимоги (до 5000 канадських доларів), що виникли з купівлі-продажу товарів і послуг, будівництва та ремонту, кредитів і позик, зайнятості, трудових спорів, травм і шкоди здоров'ю, в тому числі і в результаті ДТП;

- справи про спори між сусідами і/або керуючою компанією (strata - форма канадського кондомініуму), які можливо типологізувати, і для яких можливо розробити простий алгоритм вирішення шляхом відповіді на поставлені питання.

В Україні ще деякий час назад впровадження обов'язкового досудового порядку вирішення спорів, в тому числі переговорів і медіації, стримувалося тією обставиною, що будь-який обов'язковий порядок досудового врегулювання спорів визнавався таким, що суперечить Конституції України. Так, рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім» Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) від 9 липня 2002 року у справі №1-2/2002 було зазначено, що можливість судового захисту не може бути поставлена законом, іншими нормативно-правовими актами в залежність від використання суб'єктом правовідносин інших засобів правового захисту, в тому числі досудового врегулювання спору, а можливість використання суб'єктами правовідносин досудового врегулювання спорів може бути лише додатковим засобом правового захисту, який держава надає учасникам певних правовідносин, що не суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судом.

Висновок Конституційного Суду України був категоричним: виходячи з необхідності підвищення рівня правового захисту, держава може стимулювати вирішення правових спорів в рамках досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту, що стало однією з підстав виключення з Господарського процесуального кодексу України положень про обов'язкове проведення досудового врегулювання спорів не тільки до подання позовної заяви, а й при заміні неналежного відповідача або подачі позову третьою особою, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору.

Однак у зв'язку з внесенням змін до Конституції України таке рішення стало неактуальним: стаття 124 Основного Закону в редакції Закону України № 1401-VIII від 2 лютого 2016 року прямо передбачає, що законом може бути визначено обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору. Відповідні положення були закріплені і в ст. 16 нової редакції Цивільного процесуального кодексу України: відтепер сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими за законом.

Все це є нормативною підставою для подальшого законотворчості в сфері альтернативного вирішення спорів. Стосується це, перш за все, медіації, про доцільність впровадження якої тривалий час йдуть як наукові, так і законодавчі дискусії.

З урахуванням такої конституційної можливості досудового врегулювання спорів має сенс всерйоз задуматися про необхідність запровадження обов'язкової досудової медіації за найпростішими категоріями справ з незначними позовними вимогами. Як видається, це можуть бути справи про розірвання шлюбу за взаємною згодою, про стягнення безспірної заборгованості або аліментів, деякі споживчі спори тощо.